

TÜRKİYE'DE BULUNAN BAZI ÜNİVERSİTELERİN ZİRAAT FAKÜLTESİ DERGİ KAPAKLARININ GÖSTERGEBİLİMSEL ÇÖZÜMLEMESİ

SEMIOTIC ANALYSIS OF SOME JOURNAL COVERS OF AGRICULTURAL FACULTIES OF SOME UNIVERSITIES THOSE ARE IN TURKEY

Doç. Dr. Ali TOMAK*
Yrd. Doç. Zehra SENGİR**
Arş. Gör. Sena SENGİR***

Özet

Çeşitli içeriklerde ve farklı türlerde yayınlanan dergilerin iç sayfa iletileri, çoğunlukla daha önemli gibi görünse de, onların dış kapak tasarımları da işlevsel ve estetik bir görsel iletişim bütünlüğü açısından oldukça önemlidir. Akademik dergi kapağı tasarımları, hem yayın hakkı sahibi üniversitenin kurumsal kimliğini nitelikli olarak yansıtmaya, okuyucu kitlenin göstergelerini doğru çözümleyebilmesi, anlamlandırarak yorumlayabilmesi hem de estetik gereksinimlerini karşılayabilmesi bakımından içeriği kadar etkilidir. Kapak tasarımlarında yer alan bir görüntüsel gösterge olarak fotoğrafın ve tipografik unsurların sistemli biçimde görsel algıya dönük bütüncül organizasyonu, onların ilgili hedef kitle tarafından amaçlanan yönde anlamlandırılmasını olanaklı kılar. Bu yapılandırmadan yoksun uygulamalar; okuyucuyu anlamsız, amaçsız görsel bir kaosa sürükleyebilir. Bu kapsamda bazı üniversiteler tarafından yayınlanan ziraat fakültelerine ait dergilerin kapak tasarımlarının birçok tasarım sorunları içerdiği saptanmış, o nedenle göstergebilimsel açıdan çözümlemesi gerçekleştirilmiş ve tasarımın, tasarımcının önemine vurgulama yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göstergebilim, gösterge, görsel okuma, dergi kapağı tasarımı.

Abstract

Although inner page messages of journals that are published in different contents in different categories seem to be more important, their outer cover designs are very important in terms of functional and aesthetical visual communication integrity. Academical journal outer cover designs are as effective as their content in terms of reflecting qualitatively the institutional identity of the university that own the publication, analysing and interpreting with sense-making the reader population's indicators and supplying the aesthetical needs. Systematical holistic organization aiming visual perception in photography

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı /alitomak@hotmail.com

** Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı /zsengir@yahoo.com

*** Ondokuz Mayıs Üniversitesi Samsun Meslek Yüksekokulu / senasengir@hotmail.com

and tyographic elements as iconic indicators that exist in cover designs, make it possible the sense making in the preferred direction of related target group. Practices that are devoid of such configurations can draft the reader in a meaningless, aimless, visual chaos. In this respect, some universities' agricultural faculty journal outer cover designs have been found to have many design problems and as a result, semiotic analyses have been held and the importance of design and designer have been emphasized.

Key Words: Semiotics, Indicator, Visual Reading, Outer Cover Design of Journal.

1. GİRİŞ

İletişim, tüm canlılar arasında ortak bir uzlaşım sağlandığı ölçüde gerçekleşebilir. İnsan toplulukları çeşitli bilgi, duygu ve düşüncelerini anlam içeren aktarımlara dönüştürebildikleri ve onları ifade edebildikleri oranda iletişimde, sosyal etkileşimde bulunabilirler. İnsan, diğer canlılar ve nesnelere giden iletişim sürecinde anlamlı bir döngünün varlığını koruyabilmesi için en az üç temel ögenin olması beklenir. Bunlar; **kaynak**, verici, gönderici (anlatan/kodlayan/tasarlayan), **hedef**, alıcı (anlayan/kod açan) ve **iletidir** (anlatılan /tasarlanan/bildiri).

1.1. Kaynak; “algılama, seçme, düşünme, yorumlama süreçlerinde ürettiği anlamlı iletileri simgeler aracılığıyla gönderen kişi ya da kişilerdir” (Zıllıoğlu, 1993:98). Bu tanımlama insanlar arası dilsel iletişimde uygun karşılanabilirken insan-nesne arasındaki iletişim için yetersiz kalabilir. Çeşitli kanallar aracılığıyla aktarılan tüm medya iletilerinde kaynak nesne olduğundan (kitap, dergi, televizyon, internet vb.) iletişimi “bir göndericiden alıcıya mesaj iletilmesi olayı” (Dökmen, 1994:23) olarak genellemek bu kapsamda daha uygun düşünülebilir. **Hedef**, kaynak tarafından gönderilen iletiyi/bildiriye alan, kodlarını açan, anlayan ve yorumlayarak sözel, görsel geribildirimde bulunan kişi ya da gruplardır. **İleti** ise bir bilgiyi, bildiriye iletmek üzere (alıcının anlamlandırabileceği bir dilde) kodlayan kaynağın ürettiği anlamlı bir bütündür, üründür. Anlam, bir dilde kodlanan birimlerin ilettiği ya da uyandırdığı kavramdır, içeriktir. İleti, anlamlı olduğunda bu onun içeriği ile ilgilidir. “İletinin iki önemli ögesi vardır: İçerik ve yapı. İçerik anlamla, yapı simgeler ve kodlarla ilgilidir” (Zıllıoğlu, 1993: 99). Çözümlemesi yapılan Ziraat fakülteleri dergi kapaklarında **biçim**, öncelikle çevre çizgileriyle sınırlanan kapağı (ön, arka ve sırt kısmı), içinde yer alan tüm görsel öğeler ise onun yapısını oluşturan simgelerle, göstergelerle (amblem/logolar, tipografik öğeler, fotoğraflar, çizimler ve renkler) ilişkilidir. İçerik ise dergi kapağında yer alan büyük puntolu başlıkların, simgelerin betimlediği konunun (ziraat, tarım vb.) anlam bütünlüğü kapsamıdır.

Tercih edilen türde bir iletişimin gerçekleşebilmesi için verici ile alıcı, aynı simge, anlam ve kodlama evreninin uzlaşım birer parçası olduğunda; iletişim kurma niyetine bağlı olarak içeriği doğru kodlanmış anlamlı bir yapı açığa çıkar. Daha sonra anlamlandırılarak yorumlanır ve yeniden kodlanarak anlam kazandırılıp aynı ya da farklı bir araç ile

geribildirimde bulunulur. Böylece anlamlar örgüsü, anlam bütünlüğü kapsamında anlamlı bütünedönüşebilir. Bunlar dışında, verici ile alıcı (ya da alıcı ile verici) arasında kodlanmış sözel, görsel, (görsel) işitsel iletinin aktarılacağı bir de **kanala** (araç/taşıyıcı) gereksinim duyulmaktadır. İleti, kanala ya da alıcıya özgü çeşitli durumlar nedeniyle ulaşamayabilir. Örneğin, “bunlardan biri; anlama dayalı (semantik), diğeri ise mesajın iletildiği kanala özgü gürültülerdir. Anlama dayalı parazitler, mesajda kullanılmak üzere seçilen sözcüklerdir. (...) Sorun, mesajı ileten araç ile ilgili ise, bu kez de kanala özgü gürültü gündeme gelir. (...) Tipografi yanlışları, okumayı engelleyen grafik unsurlar, kötü baskı kalitesi, zor okunan yazı karakterleri vb. ise basılı iletişim kanallarındaki gürültü unsurlarıdır” (Becer, 1997:15-16). İlgili iletişimin etkin olarak gerçekleşebilmesi; hangi alıcıya yönelik, ne tür bir bildiri içeriğine ve yapısına sahip olduğuna ve iletinin/bildirinin iletiminin nasıl bir kanal/araç ile aktarılacağına bağlıdır.

Bu araştırma kapsamında **verici**, biçimsel yapısıyla (dil dışı göstergeleriyle), dergi kapağı ve onu oluşturan öğeler ile kapağı tasarlayanı (grafik tasarımcı); içerik yapısıyla ise (dilsel), dergi editörünün uygun bulunduğu akademik yayınları içermektedir denilebilir. **Alıcı** kitle, ağırlıklı olarak ilgili akademik çevre topluluğu ve öğrencilerini temsil etmektedir. **İleti**, hem derginin kapak yapısında yer alan ve grafik tasarımcı tarafından kodlanan dil dışı; hem de yazarlar tarafından hazırlanan dilsel öğeler bütünlüğü toplamıdır. **Kanal** ise ziraat fakültesi dergi kapağının (ön, arka ve sırt) kısmıdır. Bu düzlemler üzerinde, yapı içinde kodlanan iletiler alıcıya iletilebilirler.

1.2. Göstergebilim ve Dergi Kapağı Tasarımında İçerik-Biçim İlişkisi

Her toplum kendine özgü ortak kültür ve değerler kapsamında anlamlı bütünler, bildiriler yapılandırılabilir. Onlar, basılı ve dijital medya ortamlarında anlamlı iletişimde bulunabilmek amacıyla üretilen, iletilen çeşitli simgelere, sistemlere maruz kalarak yaşamlarını sürdürürler. Bu etkileşimin aktif bir kimlik kazanabilmesi için iletişimin etkin olması gerektiği söylenebilir. O nedenle anlamlı bütünü oluşturan birimlerin yani o kültüre özgü göstergelerin anlamsal karşılıklarının bilinebilmesi ve bir gösterge olarak okunabilmesi gerekmektedir.

Göstergeyi temeli olarak konumlandıran Göstergebilim'i, "İngiliz felsefeci J. Locke; dört kitaptan oluşan An Essay Concerning Human Understanding (insan Anlayışı Üstüne Bir Deneme) (1690) adlı yapıtında gösterge sorununa da yer vermiş ve 'göstergeler öğretisi' anlamında semeiotike terimini kullanırken", (Rifat, 1992:18) "nesnelerin anlaşılmasını ve bilgilerin iletişimini sağlayan göstergeler öğretisi olarak" (Barthes, 1979:11) belirlemiştir. Göstergebilimi, 20.yüzyılın sonlarından itibaren Charles Peirce, Ferdinand Saussure ve Roland Barthes gibi düşünürler çok yönlü olarak incelemiş ve çeşitli tespitlerde bulunmuşlardır.

İnsanı güncel ve sosyal yaşantısıyla olabildiğince pek çok anlamlı birimden oluşan göstergelerle çevreleyen göstergebilim, "insanın gösterge oluşturma, göstergelerle dizge kurma ve bunlar aracılığıyla iletişim sağlama mekanizmasını araştırır" (Erkman, 1987:22).

Göstergebilim, insanın biçimlendirdiği uzlaşımsal simgeler, göstergeler aracılığıyla iletişimde bulunma sistemlerini inceler. İnsanın sosyal, güncel yaşamını çözümlemesini, anlamasını, kavramasını kolaylaştırıcı bir sistem geliştirir. Göstergeler, iletişimsel yönüyle toplumsal paydalarda uzlaşmaya dayalı olduğu, etkin bir tavır sergileyen düşüncelerde böylece anlam kazandıkları, anlamlı bulduklarında paylaşarak geliştirildikleri ölçüde, göstergebilim alanı içinde varsayılabilirler. Anlam var olduğu sürece göstergebilim insanlığın algısına ve yaşamını kolaylaştırmasına, onu anlamlandırmasına yardımcı olacaktır.

Gösterge, Rifat'a göre (1992:5), "dil ile ilgili bilimlerde, bir başka şeyin yerini tutabilecek nitelikte olduğundan kendi dışında bir şey gösteren, belirten (anlamı olan) her çeşit biçim, nesne, olgu"; Erkman'a (1987, s. 10) göre, "kendisi o şey olmadığı halde, o şeyi çağrıştırarak iletişim sağlayan bir aracı"; Özek'e (1980, s. 19) göre; "'gösteren' ve 'gösterilen' parçalarından oluşan bir bütün" olarak tanımlarken; "Danimarkalı dilbilimci Louis Hjelmslev, Saussure'ün tanımladığı göstergeyi yeniden ve daha derinlemesine çözümlerken, gösterenin (anlatım) olduğu kadar, gösterilenin (içeriğin) de bir tözü ve bir biçimi olduğunu ortaya koymuştur" (Guiraud, 1994:10). Barthes ise gösterge (1993:41) "bir gösterilen ile bir gösteren düzleminden kuruludur. Gösterenler düzlemi, anlatım düzlemine, gösterilenler düzlemiyse içerik düzlemine oluşturur" demektedir. O halde her gösterge yapısal bir biçime, anlamsal bir

içeriğe sahiptir ve biçim, göstergenin gösteren, içerik ise gösterilenin ise anlam boyutuyla ilgilidir denilebilir.

Bu araştırma kapsamında gösterge ile ilgili olarak en uygun tanımlamayı Umberto Eco'nun yaptığı söylenebilir. Ona göre, "tasarlanmış her ürün bir göstergedir" (Erkman, 1987:120). O nedenle hem tasarlanan bir grafik ürün olarak dergi kapağının kendisi hem de o kapakta amaçlanan ileti için kullanılan dilsel ve dil dışı göstergelerin tümü birer göstergedir. "Görsel ve dilsel göstergelerden oluşan bir kapak, okuyucu açısından birçok özelliği barındırır. Örneğin okuyucunun kitapçada bir kitapla ilktanışması kapak yoluyla olmaktadır. Kapağa yerleştirilen bir resim hem kültürel bir öge, bir toplumsal değerler dizgesidir hem de okunacak kitapla ilgili bir önbilgidir" (Günay ve Uzdu, 2008: 17). Ses ya da sesler bütününden oluşan dilsel göstergeler olabileceği gibi çeşitli dilsel olmayan gör(üntü)sel göstergeler de vardır. "Görüntüsel gösterge, belirttiği şeyi doğrudan doğruya temsil eder, canlandırır: Sözelimi geometrik bir çizgiyi canlandırır, kurşun kalemle çizilmiş bir çizgi; bir resim, bir fotoğraf" (Rifat, 1992:21). O nedenle, dergi kapağının kendisi ve kapak tasarımında kullanılan bazı öğeler de (fotoğraf, resimleme, karikatür, şekiller, çizimler, logolar birer görüntüsel göstergedir denilebilir.

Her gösterge biçimi aracılığıyla bir içerik ile bağıntı kurar ve anlamsal çağrışımlar oluşturur. Her gösterge bir anlam ile içeriklendirildiğinde ve her anlam bir biçimle göstergelendiğinde ileti bir alıcı (suje) tarafından anlamlandırılmayı beklerler. Göstergeleri anlamak ise "okuma" etkinliğini zorunlu kılmaktadır. Okuma etkinliği, "(...) var olduğu kabul edilen yapıyı ayrıştırarak, bozarak, çözerek yeniden kurma, yeniden yapılandırma eylemidir" (Rifat, 1993:27). Okunma eylemi bu nedenle anlamlı bir bütünü çözümlenmesidir denilebilir. Günay'a (2008:23) göre ise, "hangi yapıda, biçimde ya da durumda olursa olsun, kendi bağlamı ve tutarlılığı içindeki bir metinde, sözcüklerin ya da tümcelerin bir arada bulunmasıyla oluşan anlamı keşfetmek ve ortaya koymak için göstergeler dizgesini gözlemlemek; dizgeleri birbiriyle ilişkilendirerek sözcük anlamının ötesinde bir anlam bulmak, yani anlamlandırmak demektir". Ayrıca, okuma, "daha önce oluşturulmuş anlamlı bütünlük karşısında alıcının yaptığı düşünsel etkinlik ve anlamlandırma süreci" olarak da tanımlanmaktadır (Günay, 2008:2).

Okuma etkinliğine uğrayan her gösterge çözümlenip yeniden yapılandırıldığında anlaşılır, kavranılır ve anlıkta bir imge olarak yerini alabilir. “İmge, gerçek nesneyi daha duyarlı ya da daha güzel ve etkili bir biçimde belirterek gerçeği gösterge olarak yeniden oluşturur” (Günay, 2008:6-7). Bu gösterge artık bir imge olarak kavramın bilinçteki anlamıdır. Örneğin, bir dergi kapağı tasarımı, gerçek bir dergiye değil, bilinçteki bir dergi kavram(lar)ına gönderme (çağrışım) yapar. Kavram artık göstergenin kendisi değil, bilinçteki çağrışımına dönüşmüştür. Okuma etkinliği, bir göstergeler bütünü olarak derginin ve kapakta bir öge olarak kullanılan göstergelerin anlıktaki imgesine çağrışım yapmasıyla yeniden yapılandırılabilir. Dergi biçimsel yapısıyla, kapak tasarımıyla, kapağında tasarım ögesi olarak yer alan anlamlı, yapılı en küçük parçasıyla dahi birer göstergedir. Dergi kapakları, tipografikuzamında olması gereken anlamıyla, anlamlar arası etkileşimle kurulu, ileti aktarıcı estetik bir göstergesel bütünlüktür, yapılan(dır)madır ve anlam yüklü bir nesnedir.

1.3. Tasarlayan ve Tasarlanan

Tasarlanan, tasarlayan tarafından tasarım ilkelerine ve diğer bazı değişkenlere göre inşa edilen, kurgulanan, yorumlanan, yapılandırılan işlevsel bir yapıt niteliğindedir. “Sanat yapıtı, yaratıcıda, bir örgenleştirme (organisation) sürecinin ürünüdür; buna görekişisel deneyler, olgular, değerler, anlamlamalar bir gereçle birleşirler, artık onunla bir olmak, onunla özümsemek üzere. (...) Eğer bir sanat yapıtı seyircinin gözünde anlamlı olabiliyorsa, bu da aynı şekilde, onun daha önceki deneylerinden gelen ve sanat yapıtının sunmuş olduğu niteliklerle eriyip kaynaşabilen değerlerin ve anlamların varlığı sayesinde” (Eco, 1992:42). Tasarlananın, bir grafik tasarım ürünü olarak öncelikle ilgili akademik kitleye karşı işlevsel bir sorumluluğu vardır. Çünkü tasarlanan, hedef kitlenin gereksinimlerini giderdiği oranda varlığıyla özdeşleşir. Bunu gerçekleştirmek için ise gerektiğinde sanatı bir aracı olarak kullanabilir. “Tasarıma sanat katmış olmanız, izleyenlerin farklı düzeylerde ve düzlemlerde algılamasına, izledikleri şeyden farklı keyif almalarına yol açabilir ama algılamalarının sonucu aynı olmalıdır” (Bilge, 2008:27). Grafik ürün, sanat yapıtı kadar subjektif bir yapıya sahip değildir. Mesajını doğrudan ya da dolaylı olarak iletebilir. Kapağında kodlanan göstergelerinin düzanlamsal boyutu,içeriğe uygun çok anlamlı çağrışımlar yapabilmelidir. Ayrıca, tasarlanan bir nesne estetik olabilmelidir. Dergi kapağı estetik bir nesne olarak okurun görsel algı ve

beğeni düzeyini geliştirebilmelidir. Çünkü, “estetik, söylenilen şeye değil, daha çok söyleme tarzına ilgi duyar” (Eco, 1992:75). Okurun beğeni düzeyine göre söyleme tarzı, tasarlayanın o sistemin kodlama diline göre dizgelenmesini zorunlu kılar. Bu söyleme tarzı da okuyucunun beğeni düzeyi ile doğrudan ilintilidir. Ziraat fakültesi dergileri iç sayfaları ile akademik bir içeriğe sahip olduğu için daha çok bildirişimde bulunma, bilgilenme ve öğrenme amacıyla içeriksel yapılanmaya sahip iken; dış kapak tasarımlarıyla da hem daha genel düzeyde yine alana özgü iletide bulunur hem de üniversitenin kurumsal kimliğini nitelikli yansıtarak alıcıya özgü estetik bir gereksinimi karşılama ve görsel doygunluk yaratması beklenir. Onun için sanatın ilke ve öğelerini kullanarak tasarımda, tasarımla sentezlenmelidir. Onun yaratıcısı, tasarlayanıdır.

Dergi kapaklarında görsel iletişim, ilgili hedef kitle kültüründe yer alan uzlaşım sal göstergelerle sağlanır. Dergi kapağı tasarımının estetize edilen biçim-içerik bütünlüğünde o hedef kitlenin görsel kültüründe yer alan uzlaşım sal gösterge oranı, amaçlanan görsel iletişim işlevini doğrudan etkiler. “İçerikle bağlantısı kurulmamış biçim tek başına anlamsız olduğu gibi, biçimle bağlantısı kurulmamış kavram da ifade edilemeyeceğinden iletişimsel niteliğini yitirir ve toplumsal iletişim örgüsü içinde bir değer taşımaz” (Erkman, 1987:44-45). Ayrıca, “deneyler şunu göstermiştir, kendi içeriğiyle olan ilişkisi kurulmadan hiçbir biçim estetik olarak değerlendirilemez” (Kagan, 1993:295), anlamlı bir görsel dil oluşturulamaz ve bildirişim niteliği de taşıyamaz. Dergi kapağı tasarımının akademik okuyucu tarafından okunma olasılığı ortadan kaldırılır ve görsel iletişimin değeri yokluğa itilir. Dergi kapağında görsel algılanma koşullarını etkileyen bir tasarım disiplini vardır. Bu yüzden göstergeler yüzeye gelişigüzel ya da rastgele yerleştirilmemelidir. Her birim (gösterge) bir dizge (tasarım dili) içinde yer aldığı ölçüde anlam kazanabilir. Anlamlı ve yapılı bir bütün olan dizge, kendi kapsamında kullanılabilen birimleri kodlayarak anlamlı bir bütün olan dizimleri oluşturur. Dizim, Erkman’a göre (1987:54), “birbiriyle ilişkiye girerek anlamlı bir bütün oluşturan birimlerin kurduğu yapı”dır. O halde ziraat fakültesi dergi kapakları da birer dizimdir, tasarlanandır ve nitelikli bir tasarlayan tarafından kurgulandığında anlamlı bir bütündür.

Göstergelerin, anlam aktarıcı olabilmesi için anlamlı bütün olmaları, diziler aracılığıyla dizimler oluşturulması tasarım açısından son derece önemlidir. Dergi kapağı

tasarımlarında dilsel ve dil dışı göstergeler kodlanıp anlamsal düzeyde ilişkiler sağlandığı ölçüde görsel gürültüye neden olmayacaklardır. Grafik tasarımcı tarafından kodlanan anlamlı göstergeler dizgesi (dergi kapağı), alımlayan okur tarafından algılanıp çözümlenerek ve yeniden yapılandırılıp yorumlanarak ileti aktarımı işlevsel kılınabilir. Grafik tasarımcının bu süreçte üstlendiği işlevi 'eleştirel yorum', hedef kitlenin katılımı ise 'anlamsal yorum' düzeyinde var olabilir. "Anlamsal yorum, metnin çizgisel olarak gerçekleşmesi karşısında alıcının ona anlam yükleme sürecinin sonucudur. Eleştirel ya da göstergebilimsel yorumdaysa tersine, metnin hangi yapısal nedenlerle şu ya da bu anlamsal yorumu üretebileceği anlatılmaya çalışılır" (Eco, 1991:32). O halde, tasarlayan, göstergebilimsel yorumunu nesnelleştirebildiği ölçüde; alıcı, tasarlanana doğrusal öznellikte anlamlandırabilecektir.

Görsel okuma eyleminde okur (akademik kitle) kadar göstergesel kodlamayı, dizgelemeyi yapan grafik tasarımcının da (tasarlayan/yazar) kuramsal ve entelektüel düzeyi önemlidir. Grafik tasarımcı kapak tasarımında, iletilmesi düşünülen yapısal ilişkilerin anlam üretiminin, alıcı tarafından nasıl algılanacağını, çözümleneceğini, yorumlanacağını, onun görsel ve bilişsel birikimlerinin, deneylerinin neler olduğunu öngörerek göstergeleri kodlamalı ve kurgulayarak anlamlı bir bütün oluşturmalıdır. Günay'a (2008:6) göre, "her yapıt belli bir algılanma amacı ve biçimi ile yani alıcısının anlamasına katkı sağlayacak biçimde ve onu belli bir konuya yönlendirmek amacıyla okuyucuya sunulur. Her durumda okuma, anlamlı bir yapı karşısındaki etkinliktir. Anlamlı yapıyı çözebilmek için o yapının yaratıcısı tarafından daha önceden kurulması gereklidir. Kurulmamış bir yapı çözümlenemez". Bu oluşumlar sonrasında grafik tasarımcı tarafından kapak tasarımı doğru anlamlandırılabilirse, görsel iletişim işlevi verimli, nitelikli olarak gerçekleşebilir.

Dergi kapaklarında yalın ve özgün bir tasarım dili oluşturmak amacıyla kullanılacak birbiriyle anlamlı birimlerin kodlanması, anlamsal tasarım bütünlüğü için zorunludur. Göstergebilim, kodlamayla yapılandırılan dergi kapağında oluşturulan yeni tasarım diliyle, akademik okurun kapak tasarımında bulunan anlam düzlemine egemen olması için ona rehberlik eder. Onun kapak tasarımını okuyabilmesini ve çözümleyerek anlamasını, kavramasını kolaylaştırabilir, görsel kültürüne katkı sağlayabilir ve beğeni düzeyini

yüceltebilir. Bu nedenle ziraat fakültesi dergi kapağı tasarımlarının göstergebilimsel çözümlenmesi yapılmalıdır.

Göstergebilim, dergi kapağı tasarımlarında yer alan tüm göstergelerin sunduğu anlamsal, sözdizimsel ve edimbilimsel boyutları; ilişkileranlama, kavrama ve yorumlama sürecindealıcıya/okuyucuyayardımcı olur. “Göstergelerin anlamı ve niteliği konusunda ancak göstergebilimsel (semiotik) incelemeler yapılarak nesnel bir tartışma yaratılabilir”(Sayın, 2001:83). Göstergebilim, hem başlangıçta bir tasarım olarak kabul edilen ve ona göre çözümlenecek olan dergi kapağını, hem de tasarımında kodlandığı varsayılan diğer dilsel ve dil dışı göstergeleri ile belirli tasarım ilkeleri uyarınca birbirine bağlı düzenli bir bütünü ortaya koyan yapıyı bilimsel olarak inceleyecektir. Bu yapı, kendisinin nasıl bir araya getirileceğine ilişkin kurallardan oluşan bir dizgedir ve onlar kodlanarak dizimleri oluştururlar. İlgili kurallar bütünlüğüyle kodlanarak oluşturulan gösterge dizimlerinin anamlanabilmesi, o dilin kodunu bilmeyi ve açmayı zorunlu kılar.

2. Ziraat Fakültesi Dergi Kapaklarının Göstergebilimsel Çözümü

Dergi kapağı, tasarlanmış her grafik ürün gibi önce nesne sonra göstergedir. Dergi kapağı bir nesne olarak kendi tasarı disiplini içinde bir grafik tasarımcı tarafından tasarlanıp üretildikten sonra anlam kazanır ve çevresine anlam aktarmaya başladığı oranda anlamlı bir bütün olarak göstergeye dönüşür. Göstergenin çözümlenmesi, anlam oluşumu ile düzenlenme sistemlerinin nasıl bir araya geldikleri ve onun işlevsel faydaya dönüşümü ile ilgilidir. Göstergebilim ile ilgili çeşitli kaynaklarda çözümlenme üç bölüme ayrılmaktadır.

2.1. Sözdizimsel(Sentaktik) Çözümleme

Ziraat fakültesi dergi kapağı tasarımlarını oluşturan göstergelerin her birinin bir diğeriyle ilişkisini araştırarak göstergesel dizim (dergi kapağı) oluşturmak için dizimsel açıdan nasıl bir araya geldiklerini inceler.

(Görüntü 1)’de (sayfa 10) yer alan dergi kapağında çoğu üniversitenin ziraat fakültesi dergi kapağında kullanılan başak-güneş sarmalı göstergesi dışında, sözdizimsel (metinsel çözümlenmeden daha çok biçimsel bir çözümlenme yapıldığı için bu bölümde

'biçimdizimsel' ifadesinin uygun olabileceği düşünülmüştür) açıdan tutarlılık sergileyen iki gösterge daha kullanılmıştır. Onlardan biri, buğday başağı, diğeri ise yeşil renktir. Onun dışında, diğerkapak tasarımlarındabenzer türde bir ilişki ve uyuma rastlanmamaktadır. Kullanılan, kodlanan dil dışı göstergelerin, gösteren (biçim) ve gösterilenleri (içerik) arasında dizimsel açıdan genel olarak mantıklı bir bağıntı gözlemlenememektedir. Yukarıda adı geçen sarmal göstergenin görünüşü, yalnızca (Görüntü 5)'te (sayfa 10) net olarak algılanmaktadır. Ziraat ile ilgili araştırma evreninde yer alan tüm dergi kapaklarında bu gösterge bir simge niteliğinde kullanılmış bir göndergedir denilebilir. "Bir anlamlandırma sürecinde gösterge ile nesnesi arasındaki ilişki önemlidir. Bir göstergenin nesnesi o göstergenin göndergesidir" (Günay ve Uzdu, 2008:11). Onun görüntüsel gösterge olma olasılığı ilgili akademik çevre dışında tanımlanamayacağı için zayıftır, çünkü belirttiği şeyi doğrudan temsil edememektedir. Biçim dizimsel açıdan (Görüntü 2, Görüntü 5, Görüntü 6 ve Görüntü 7)'nin (sayfa 10) kapaklarında kullanılan göstergeler arasında yapısal anlamlı bir bütünlük oluşturabilmek için mantıklı bir kullanımın olmadığı söylenebilir. Ayrıca, (Görüntü 1)'in (sayfa 10) renkleri dışında diğertüm dergilerin kapak tasarımlarında kullanılan renklerin bu alana özgü tutarlı bir yönü görülmemektedir. Biçim dizimsel açıdan özellikle güneş-başak sarmalı ögesi değişen benzer ilişkiler içinde bir sistemin oluşturulması için kullanılabilir olmasından ötürü, bu alana özgü kullanılan göstergelere benzemesi nedeniyle görsel alışkanlıklarla çelişebilmektedir. Tipografik öğelerin dergi kapağı tasarımlarında logolarla birlikte kullanımına ilişkin (renk göz ardı edilerek) bir düzen ilişkisi üzerinde durulduğunda, (Görüntü 3, Görüntü 4, Görüntü 6 ve Görüntü 7)'nin (sayfa 10) neredeyse benzer bir şablonu yansıttıkları dikkat çekmektedir. Oysa dergi kapağı tasarımı önce alana, içeriğe özgü, sonra ise kuruma ve kurumsal kimliğe özgü olmalıdır. Üniversitelerin ziraat fakültesi dergi kapaklarında kullanılan göstergelerin çoğunun (amblem/logotype, tipografik öğeler, görüntü ögesi, renk vb.) kendi aralarında birbirini destekleyen yönü görülememektedir. Ayrıca dış kapaklarda kullanılan göstergelerin (şekiller ve renkler) doluluk-boşluk, büyüklük-küçüklük oranları ve onların biçim dizimsel boyutlarıyla, kurgusal yapıları, daha önce benzerleri bulunan ya da bilinen türde tasarımları çağrıştırmaktadır. O nedenle araştırma evrenindeki dergi kapağı tasarımları, tasarım olarak özgün değildirler ve görsel algılama eşliğini geçemeyen, genel beğeniye yönelik sıradanlığı besleyici niteliktedirler.

2.2. Anlambilimsel (Sentaktik) Çözümleme

Ziraat fakültesi dergi kapaklarında kullanılan göstergelerin belirttikleri anlamları ilişkili olarak inceler. Dergi kapağı, uzamı içinde kalan, tüm tipografik öğeler ve göstergeler dizimiyle içeriği yansıtan anlamlı bir bütün olmalıdır. Anlamsal ilişkinin önemi, kapak tasarımlarının algılanmasında, okunmasında, anlamlandırılmasında ve yorumlanmasında akademik okuyucunun görsel başarısını etkilemektedir. Grafik tasarımcı bilinçli olarak düşünsel süreçte seçtiği göstergeler ile dergi içeriğine uygun kodlama oluşturarak anlam örgüsünde, anlamlı bütünün, anlamlandırılma ve yorumlanma olasılığını artırır.

Araştırma konusu kapsamında incelenen dergi kapaklarında ziraat fakültelerinin ortak kullanım simgesine dönüşen buğday- güneş başağı sarmalı göstergesinin yaygın olarak 7/8 oranında kullanıldığı tespit edilmiştir (Görüntü 2, Görüntü 3 , Görüntü 4, Görüntü 5, Görüntü 7, Görüntü 8) (sayfa 10). Alan akademisyenleri ile öğrencileri dışında bu gösterge daha çok simgesel bir nitelikte olduğu için iletisini iyi iletemeyebilir. O nedenle bu göstergenin anlamının daha çok ulusal akademik çevrelerce doğru olarak anlamlandırılabilmesi düşünülmektedir. İlgili gösterge ulusal akademik alana özgü dergilerin kapak tasarımlarında daha önce bu anlamda kullanıldığı için, anlamsal açıdan ziraat fakülteleriyle ilgili bir çağrışım yapsa da,yine bu nedenle okuyucularda üniversite kurum kimliği ile ilgili görsel bir karmaşayeneden olabilmektedir.Dergilerin kapak tasarımlarında bulunanve büyük puntolu olarak yazılan“ziraat fakültesi” ya da “tarım bilimleri” dilsel göstergeleri ile okuyucunun, ancak,hangi üniversitenin ziraat fakültesi dergisi olduğunu anlayabileceği, böylece, anlamsal düzeyde iletişim kurabileceği varsayılmaktadır.

Dergi kapaklarında geniş alanlı kullanılan renkler daha çok düzanlamsal boyutuyla değil de, yananlamsal boyutuylabilgi iletiminde bulunuyor gibidirler. Örneğin, (Görüntü 2, Görüntü 3, Görüntü 6, Görüntü 7 ve Görüntü 8)'de (sayfa 10) kullanılan renkler, tarımla ilgili herhangi bir anlamsal çağrışım yapmamakta; (Görüntü 4 ve Görüntü 5)'te (sayfa 10) kullanılan mavi renk ise farklı bir akademik alan olarak örneğin, su ürünleri ile ilgili bir akademik dergi kapağı çağrışımında bulunmaktadır.

Sonuç olarak, (Görüntü 1, Görüntü 2 ve Görüntü 5)(sayfa 10) dışında onların da kapak tasarımlarında ulusal hedef kitle tarafından bilindiği varsayıldığından,yukarıda adı

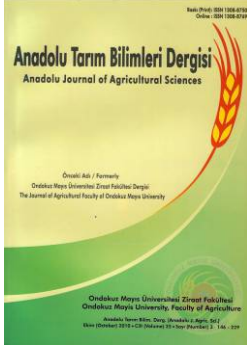
geçen gösterge büyük boyutlu olarak kullanıldığı için yalnızca sıradan bir bilgi iletebilmekte; dergi kapakları genel olarak hem çok fazla öge içermediğinden hem de diğer göstergelerin anlamları “düzenleyen tarafından” iyi irdelenmediğinden anlamsal düzeyde genel olarak yetersiz kaldıkları söylenebilir.

2.3. Edimbilimsel (Pragmatik) Çözümleme

Bir gösterge olarak derginin kendisi ile kapağındaki göstergeleriyle alımlayan ve alıcı olan okur arasındaki ilişkiyi inceler. Dergi kapağının görsel olarak algılanmasıyla başlayan ve işlevsel özellikleriyle kullanım kolaylığı sağlayan süreçleri kapsar. Bu boyutuyla ziraat fakültesi dergi kapakları hem anlamsal içerikleri hem de yapısal özellikleriyle edimbilimsel çözümlenmeye yakındır. Anlama dayalı ve kanala özgü gürültüler nedeniyle anlambilimsel açıdan amaçlandığı gibi okunamayan kapak tasarımları, edimbilimsel boyutun da konusu içinde değerlendirilebilir. Dört kapak tasarımında da yarı saydam olarak kullanılan buğday başağı sarmalı ile tipografik göstergelerin üst üste konumlandırılarak kullanılmaları, önce kanala özgü daha sonra da anlama dayalı gürültü ya da parazit oluşturmakta, bu nedenle, tipografik öğelerin okunurluğu ile ilgili görsel etki azalmakta, belirli bir uzaklıktan bakıldığında ise okunamamakta ve görsel algılama sorunları yaşatmaktadır (Görüntü 2, Görüntü 3, Görüntü 4, Görüntü 5) (sayfa 10).

Göstergenin okuyucu kitlesi ile olan yararsal ilişkileri incelendiğinde, anlamsal düzeyde iletişimsel işlevi yalnızca tipografik unsurlar okunduğunda (ziraat fakültesi, tarım bilimleri sözcük öbekleri gibi) ve başak-güneş sarmalı algılandığında anlaşılabilir. Bunlar dışında, geriye anlamsal düzeyde gösterge olarak etkin bir biçimde kullanılan bir seçenek kalamıyor. Araştırma evrenine bağlı dergi kapağı tasarımları incelendiğinde, tasarım açısından bilinçle amaçlanan bir durum olmadığı, estetik anlamda bir kaygı yaşanmadığı, bir haz yaşatmadığı ve bu anlamda gereksinimleri karşılayamadığı söylenebilir. Edimbilimsel boyutuyla işe yaramayan, faydasal bir amaç taşımayan şey'in, doğru olarak da kabul edilemeyeceği bilinir. O nedenle ilgili araştırma evreninde dergi kapağı tasarımlarının edimbilimsel açıdan yararsal bir ilişki sunmadığı söylenebilir. Söz konusu üniversite ziraat fakültesi dergi kapakları anlamsal, işlevsel ve estetik düzeyde içeriği destekler nitelikte değildir. Dolayısıyla ilgilidergi kapaklarının özgün olarak düşünülmemeyeceği, herhangi bir özel

kodlama kaygısının yaşanmadığı, hatta bir grafik tasarımcı tarafından bile tasarlanılmadığı, onun yerine gelişigüzel yakıştırımlara yönelik olduğu varsayılmaktadır.

Görüntü 1

Görüntü 2

Görüntü 3

Görüntü 4

Görüntü 5

Görüntü 6

Görüntü 7

Görüntü 8

3. SONUÇ

Türkiye'nin farklı bölgelerinden seçilen 8 üniversitenin ziraat fakültesi dergi kapakları göstergebilimsel olarak incelendiğinde, içeriğin nitelikli düzeyde dikkate alınmadığı, içeriğe ilişkin gösterge tercihinde çoğunlukla ya önemle düşünülmediği ya da özensiz davranıldığı, tarımla ilgili akademik dergilerde ortak kullanımı nedeniyle güneş-başak sarmalının üniversite

kurumsal kimliğini görsel düzeyde farklılık yaratmadığı için riske attığı, kapak tasarımlarında hem göstergeler arasında hem de onların anlamsal ve işlevsel düzeylerinde tutarlılık sergilemedikleri gözlemlenmiştir.

Oysa bir tasarım unsuru olarak dergi kapaklarının hatta iç sayfa tasarımlarının anlamlı iletide bulunabilmesi için örgensel bir yapı içermeleri, tasarlayan tarafından mutlaka iletişimsel bir görsel anlatım diline dönüştürülmeleri yani ‘tasarlanmaları’ gerekir. Bu işlev bir bütün olarak derginin tüm anlamsal içeriğini ve yapısal düzenini eleştirel yorumlanmayla karşılayabilir. İyi tasarlanmış bir dergi kapağının düzeni, göstergebilim ilkeleri ile daha iletişimsel bir nitelik kazanabilir. “Kötü sayfa düzeni içeriğin gücünü kaybetmesine yol açar. Zayıf bir içeriğin çok iyi düzenlenmiş olması da bir anlam ifade etmez” (Şeker, 2004:5). Akademik bildirişimlerin dergiler üzerinden gerçekleştirildiği bilimsel yayınlarda dilsel göstergelerin yorumlanma dinamikleri, göstergebilimsel yaklaşımla desteklenerek yapılandırılan kapak tasarımlarıyla nitelikli bir bütünlüğe ancak ulaşabilir.

KAYNAKÇA

BARTHES, R., (1993). **Göstergebilimsel Serüven**, (Çev.: Mehmet Rifat, Sema Rifat), YKY Yayınları, İstanbul.

BARTHES, R., (1997). **Göstergebilim İlkeleri**, (Çev.: Berke Vardar, Mehmet Rifat), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

- BECER, E., (1997). **İletişim ve Grafik Tasarım**, Dost Kitabevi, İstanbul.
- BİLGE, İ., (2008). "Sanat Katmak Başka, Sanat Yapmak Başka", **Grafik Tasarım Dergisi**, S:18, İstanbul, s. 24 - 27.
- DÖKMEN, Ü., (1994). **Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati**, Sistem Yayınları, İstanbul.
- ECO, U., (1991). **Alımlama Göstergibilimi**, (Çev.: Sema Rifat), Düzlem Yayınları, İstanbul.
- ECO, U., (1992). **Açık Yapıt**, (Çev.: Yakup Şahan), Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- ERKMAN, F., (1987). **Göstergibilime Giriş**, Alan Yayıncılık, İstanbul.
- GUIRAUD, P., (1994). **Göstergibilim**, (Çev.: Prof. Dr. Mehmet Yalçın), İmge Kitabevi, Ankara.
- GÜNAY, D., (2008). "Görsel Okuryazarlık ve İmgenin Anlamlandırılması", **Süleyman Demirel Üniversitesi ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, Isparta, s. 1 - 29.
- GÜNAY, D., (2008). "Neyi, Nasıl Okuruz ya da Okumalıyız?", **Süleyman Demirel Üniversitesi ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi**, Cilt:1, Sayı:2, Isparta.
- GÜNAY, D. ve UZDU, F., (2008). "Kitap ile Kapağı Arasındaki Göstergelerarası Serüven", **Süleyman Demirel Üniversitesi ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi**, Cilt:1, Sayı:2, Isparta.
- KAGAN, M., (1993). **Estetik ve Sanat Dersleri**, (Çev.: Aziz Çalışlar), İmge Kitabevi, Ankara.
- RIFAT, M., (1992). **Göstergibilimin ABC'si**, Simavi Yayınları, İstanbul.
- RIFAT, M., (1993). **Homo Semiticus**, YKY Yayınları, İstanbul.
- SAYIN, Z., (2001). "Göstergelerin Göstergibilimsel (Semiotik) Açısından Değerlendirilmesi: Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin 'Ankara' Amblemine Bir Yaklaşım", **Hacettepe Üniversitesi Sanat Yazıları Dergisi**, Sayı:8, Ankara, s. 83- 94.
- ŞEKER, M., (2004). **Kuramsal Temeller ve Uygulama İlkeleriyle Sayfa Düzeni**, Çizgi Kitapevi, Konya.
- ÖZEK, V., (1980). **Mimarlıkta Gösterge ve Simge**, KTÜ İnşaat ve Mimarlık Fakültesi, Trabzon.
- ZILLIOĞLU, M., (1993). **İletişim Nedir?**, Cem Yayınevi, İstanbul.

